

veren bu tayin Tâhirîler'in çöküşüne zemin hazırladı. Esasen Tâhirîler'in Horasan'da hâkimiyetlerinin sona ermesiyle Bağdat'ta konumları tartışılır hale gelmişti. Horasan gibi Bağdat sâhibü'ş-şurtalığı da Saffârîler'in eline geçti. Son Tâhirî emîri Muhammed b. II. Tâhir 271'de (884-85) tekrar Horasan'a vali tayin edildi; ancak görevini yerine getirme imkânı bulamadı.

Hâkimiyet sahaları Muhammed b. Tâhir dönemine kadar Horasan'ın yanı sıra doğuda Hindistan'a, kuzeyde Abbâsî halifeliğinin sınırlarına kadar uzanan, toprakları Rey ve Kirman'da içine alan hânedanın başşehri Abdullah b. Tâhir'den itibaren Nişâbur'du. İslâmiyet'ten sonra İran'da kurulan ilk bağımsız devlet olan Tâhirîler sadece ismen Horasan umumi valisi sıfatıyla halifeye bağlıydı. Sünniliği himaye eden Tâhirîler, Hazar denizinin çevresindeki bölgelerde Şîî dâîleri kontrol altına almaya çalışmışlar, yerleşik İranlı ve Arap toprak sahipleri ve askerî sınıflarla iyi ilişkiler kurarak onların desteğini almışlardır. Tâhirîler'in ilim adamlarını ve şairleri himaye etmesiyle Horasan ve Mâverâünnehir'de yoğun bir ilmî faaliyet başlamış, hânedan mensupları içinden şair, hatip ve ilim adamları yetişmiştir. Merv, Âmül ve Hârizm bölgelerinin valiliğini yapan Mansûr b. Talha'nın felsefe, müzik, astronomi ve matematik alanında eserleri bulunmaktadır. Abdullah b. Tâhir gibi şarkı besteleyen ve söyleyen hânedan mensupları olmakla birlikte bunlar bestelerini başkalarına ait gibi gösterme gereği duymuşlardır. Ubeydullah b. Abdullah bazı şarkıların ortaya çıkış hikâyesiyle ilgili bir kitap kaleme almıştır. Tâhirîler hâkim oldukları bölgelerde bayındırlık faaliyetlerine de büyük

önem vermişlerdir. Sâhibü'ş-şurtalık makamını ele geçirdikten sonra Bağdat'ın batı yakasındaki saray Tâhir b. Hüseyin'e nispetle el-Harîmü't-Tâhirî adıyla anılmıştır. Abbâsî halifeleri Mu'tazid-Billâh, Muktefî-Billâh, Muktedir-Billâh, Kâhir-Billâh ve Muttakî-Lillâh'ın kabirleri el-Harîmü't-Tâhirî içindedir. Yâkût el-Hamevî çevresindeki binaların harabe halinde olmasına rağmen el-Harîmü't-Tâhirî'nin 623'te (1226) hâlâ ayakta olduğunu kaydeder (*Mu'cemü'l-büldân*, II, 290). Tâhirîler sulama kanalları açarak tarımın gelişmesine katkıda bulunmuşlar, çiftçilerin tarlalarını sulamalarını kurallara bağlayıp hem karışıklıkların önüne geçmişler hem de verimi arttırmışlardır.

BİBLİYOGRAFYA :

Taberî, *Târîh* (Ebû'l-Fazl), bk. İndeks; İbn Abdürabbih, *el-İkdü'l-ferîd*, I, 314-316, 322; II, 130, 198 vd., 204 vd., 449; V, 87, 115, 119, 131 vd.; Ebû'l-Ferec el-İsfahânî, *el-Egânî*, tür.yer.; Gerdîzî, *Zeynü'l-ahbâr* (nşr. Mirza Muhammed Han Kazvinî), Tahran 1327 hş., s. 1-4, 7-14; Yâkût, *Mu'cemü'l-büldân* (Cündî), II, 289-290; İbnü'l-Esir, *el-Kâmil*, bk. İndeks; İbn Hallikân, *Vefeyât*, bk. İndeks; G. le Strange, *Baghdad during the Abbasid Caliphate*, Oxford 1924, s. 119-121, 195, ayrıca bk. İndeks; Bosworth, *İslâm Devletleri Tarihi*, s. 125-126; a.m.f., "The Tahirids and Saffarids", *CHIr.*, IV, 90-135; a.m.f., "Tahirids", *EP* (İng.), X, 104-105; a.m.f., "Abdallah b. Tâher", *Elr.*, I, 186-187; R. N. Frye, *The Golden Age of Persia*, London 1988, s. 188-193; V. V. Barthold, *Moğol İstilasına Kadar Türkistan* (haz. Hakkı Dursun Yıldız), Ankara 1990, s. 224-232; a.m.f., "Tâhirîler", *İA*, XI, 636 vd.; Hasan Kurt, *Türk-İslâm Dönemine Geçişte Tahiroğulları*, Ankara 2002; K. V. Zetterstéen, "Abdullah b. Tâhir", *İA*, I, 42 vd.; a.m.f., "Muhammed b. Abdullah", *a.e.*, VIII, 474 vd.; a.m.f., "Muhammed b. Tâhir", *a.e.*, VIII, 484; Fikret İşıltan, "Tâhir b. Hüseyin", *a.e.*, XI, 631-635; Hakkı Dursun Yıldız, "Abdullah b. Tâhir", *DİA*, I, 137-138.

HASAN KURT

TÂHİRİLER

(بنو طاهر)

Endülüs'te
1031-1078 yılları arasında
hüküm süren
bir hânedan.

Adnânîler'den Benî Kays Aylân'a mensup olan Tâhirîler V. (XI.) yüzyılın başlarında Mürsiye'nin (Murcia) en nüfuzlu iki kabilesinden biriydi (diğeri Benî Hattâb). Tâhirî ailesinden hakkında bilgi bulunan ilk şahıs âlim ve mutasavvıf Muhammed b. Tâhir el-Kaysî'dir (ö. 377/988). Hayatının son yıllarında cihada katılmak amacıyla köyünden ayrılan Muhammed b. Tâhir, İbn Ebû Âmir el-Mansûr'un Semmûre (Zamora) ve Kulumriye (Coimbra) seferlerine iştirak ederek şehid olmuş ve "Şehid" lakabıyla tanınmıştır. Mülûkü't-tavâif devrinde Saklebî kumandanı Vâsil tarafından yönetilen Mürsiye 403'te (1012) yine Saklebî asıllı Hayrân el-Âmirî'nin eline geçti. Meriye'de bağımsız olarak hüküm süren Hayrân'ın yerine geçen Züheyr es-Saklebî döneminde Dâniye ve Balear adaları emîri Mücâhid el-Âmirî 420 (1029) yılı dolaylarında Mürsiye üzerine yürüyüp şehre hâkim oldu. Mürsiye'yi şehrin yönetimi için mücadele eden iki aileden Benî Hattâb'ın liderine teslim eden Mücâhid, Benî Tâhir'in o sıradaki lideri Ebû Bekir Ahmed b. İshak'ı Dâniye'ye götürüp hapsetti. Ancak Benî Hattâb'a karşı Tâhirî ailesini destekleyen Meriye Emîri Züheyr es-Saklebî, büyük bir fîde karşılığında Ahmed b. İshak'ı kurtardıktan sonra Mürsiye valiliğine tayin etti (422/1031). Ahmed b. İshak, Züheyr es-Saklebî'nin ölümünden (429/1038) sonra Belensiye (Valencia) Âmirî Emîri Abdülazîz b. Abdurrahman el-Mansûr'a tâbi oldu.

Valilik görevini 455'te (1063) ölümüne kadar otuz yılı aşkın bir süre devam ettiren Ahmed b. İshak müstakil bir hükümdar gibi davrandı. Belensiye emîrine bağlılığı ödediği yıllık vergiden ibaret kaldı. Bölgesinde birlik ve beraberliği tesis etti, halkın huzur ve refahını sağladı. Büyük karışıklıkların yaşandığı Endülüs şehirlerinde ender görülen bu durum sayesinde halkın sevgi ve desteğini kazandı. Adı dönemin büyük âlim ve edipleri arasında zikredilen Ahmed b. İshak'ın yerine oğlu Ebû Abdurrahman Muhammed geçti. Muhammed, Belensiye Âmirîleri'nin çöküş dönemine girmesinden faydalanarak Mürsiye ve civarını tamamen bağımsız şekilde yönetti. Bununla birlikte emîr veya hükümdar unvanı

Mürsiye Kalesi
ve Limanı

TÂHİRİLER (بنو طاهر)

Yemen'de Resûliler'den sonra
1454-1517 yılları arasında
hüküm süren
Sünnî bir hânedan.

Adını devleti birlikte kuran Ali ve Âmir kardeşlerin babası olan Tâhir b. Maûda'dan alır. Hânedanın etnik kökeni bilinmemektedir. Benî Ümeyye'ye (Emevîler) veya Kureyş'in başka bir koluna mensup buldukları söylenmekle birlikte bu rivayet teyit edilememektedir. Hânedanın nesebi hakkında bilgi veren kaynaklarda Yemen'e ne zaman ve nasıl geldiklerinden bahsedilmez. Ancak ailenin Yemen asıllı olduğu görüşü yaygındır. Rada' (Ruda') bölgesinin güney kısmında bulunan Cüben ve Mikrâne şehirlerinde yaşayan aile hakkındaki ilk bilgiler bu hânedanın Resûliler'in hizmetine giriş tarihi olan IX. (XV.) yüzyılın başlarına aittir. Buna göre Şâfiî mezhebini benimseyen Tâhirîler bölgede nüfuz sahibi kabile liderleri ve âimleriyle ünlü geniş bir ailedir.

Tâhirî ailesinin liderleri, Resûliler'in son büyük sultanı el-Melikü'n-Nâsir Ahmed'in (1400-1424) çağdaşı olan Maûda b. Tâcedin'den itibaren Resûliler'le irtibat kurduklar. Nitekim Tâhir b. Maûda, 818 (1415) yılında huzuruna çıktığı el-Melikü'n-Nâsir Ahmed tarafından iltifatla karşılandı ve Zimâr'ın güneyini almaya çalışan Zeydi imama karşı yürütülen mücadelenin başına getirildi. 835'te (1431) Resûlî Sultanı el-Melikü'z-Zâhir Yahyâ'nın Tâhir b. Maûda'nın kızı ile evlenmesinden sonra Tâhirîler'in Resûliler'le olan ilişkileri daha da sağlamlaştı ve yönetimde nüfuzları artmaya başladı (M. Abdülâl Ahmed, s. 249). Buldukları bölgedeki şehirlerin ve ardından Aden'in valilikleri onlara verildi. el-Melikü'n-Nâsir Ahmed'in vefatının ardından başlayan taht mücadelesi ve Resûliler'in küçük hânedanlara bölünmesi Tâhirîler'e iktidar yolunu açtı. Bu sırada Tâhir'in iki oğlu Ali ve Âmir, Sultan el-Melikü'l-Muzaffer II. Yûsuf ile ona karşı isyan ederek sultanlığını ilân eden el-Melikü'l-Mes'ûd arasındaki mücadelede büyük rol oynadı. Aden, Lehic ve Taiz'de el-Melikü'l-Mes'ûd'un ordularına karşı savaştılar. 847'de (1443) onun ordusunu yenip Lehic'i aldılar. el-Melikü'l-Müeyyed Hüseyin'in taht iddiasına kalkışması Resûlî hânedanı içindeki mücadeleleri şiddetlendirdi ve askerler arasında büyük ihtilâflar ortaya çıktı. Resûliler'in sonunun yaklaşımını gören Ali ve Âmir kar-

Bir caminin yerine inşa edilmiş olan Mürsiye Katedrali

ni kullanmayıp "sâhibü'l-mezâlim" ve "zü'l-vizâretayn" unvanlarıyla yetindi. İşbiliye Abbâdîleri'nin ünlü veziri İbn Ammâr el-Endelüsî, 471 (1078) yılında Mürsiye'yi ele geçirince Ebû Abdurrahman'ı Müntekidü'de (Monteagudo) hapsedti. Belensiye Âmirî Veziri Ebû Bekir b. Abdülazîz tarafından hapisten kurtarılan Ebû Abdurrahman, Belensiye'ye yerleşti. Burada Vezir Ebû Bekir'in ve onun ölümünün ardından oğlu Ebû Amr Osman'ın destek ve himayesini gördü, onlara danışmanlık yaptı. Daha sonra Belensiye'yi ele geçiren Zünnünî hükümdarıyla da iyi geçindi. 487'de (1094) El Cid (Sid) Rodrigo Diaz de Vivar'ın Belensiye'yi işgal etmesi üzerine buradan ayrıldı. Ardından Murâbitlar şehre hâkim olunca tekrar Belensiye'ye döndü. Bu devirde Yûsuf b. Tâşfîn'i destekledi ve ordusunda savaştı. Sonraki yıllarını itikâfta geçiren Ebû Abdurrahman 507'de (1113) Belensiye'de öldü ve Mürsiye'ye götürülüp orada defnedildi. Ebû Abdurrahman da babası gibi dönemin büyük âlim ve edebiyatçılarındandır. İbn Bessâm *ez-Zahîre*'sinde ona müstakil bir bölüm ayırmış, risâlelerini *Silkü'l-cevâhir min nevâdiri ve tersîli İbn Tâhir* adıyla derlemiştir. Sarayında birçok şair ve âlimin toplandığı kaydedilmektedir.

Tâhirîler, Murâbitlar'ın çöküşü sırasında ikinci defa tarih sahnesine çıktılar. Bu dönemde Mürsiye halkı, yönetimlerinden çok memnun olduğu için Tâhirîler'den Ebû Abdurrahman Muhammed b. Ahmed b. Abdurrahman b. Tâhir'e biat etti (540/1145). Bağımsızlığını ilân eden Ebû Abdurrahman'ın hâkimiyeti sadece elli gün sürdü. Endülüs'ün doğusunda istiklâlini ilân eden İbn İyâz, Mürsiye'yi ele geçirdi. Mürsiye ve Kurtuba'da (Cordoba) fıkıh tah-

sil etmiş olan Ebû Abdurrahman, bunun üzerine kendini tamamen ilme verip daha ziyade kelâm ve felsefeyle meşgul oldu. Muvahhidler'in kurucusu İbn Tûmert'in tevhid anlayışını benimsedi. Onun öncülüğünde Kuzey Afrika'da Murâbitlar'a karşı başlatılan Muvahhidler hareketini destekledi. İbn Tûmert'in görüşleri çerçevesinde kaleme aldığı *el-Kâfiye fi berâhîni'l-îmâmî'l-Mehdi rağıyallâhu te'âlâ 'anhü 'aklen ve naklen* adlı risâlesini Muvahhid halifesine sunmak ve onun başşehirinde ölmek için Merakeş'e gitti ve orada vefat etti (574/1178-79). Meşhur müfessir İbn Atıyye'nin kızı Emetürrahmân'la evlenen Ebû Abdurrahman'ın bu hanımından doğan oğlu da kendisi gibi fakih ve şairdir.

Tâhirîler devrinde Mürsiye her alanda gelişme göstermiştir. Endülüs'ün önemli tarım merkezlerinden olan şehir meyve bahçelerinin çokluğu bakımından İşbiliye'ye (Sevilla) benzetilmiştir. Tâhirî emirleri sayesinde Mürsiye bir ilim merkezi olma özelliğini bu dönemde de sürdürmüştür. Kiraat alanında Ebû'l-Asbağ İsâ b. Abdurrahman es-Sâlimî el-Mukrî, fıkıhta Ebû'l-Kâsım Ahmed b. İbrâhim İbn Ebû Leylâ, Ebû Bekir Hasan b. Ali et-Tâî, Ebû Bekir Muhammed b. Abdullah el-Huşenî, dil ve edebiyatta İbn Sîde, İbnü't-Teyyânî olarak da bilinen Temmâm b. Gâlib bu dönemde yaşayan Mürsiye kökenli ilim adamlarının önde gelenleridir.

BİBLİYOGRAFYA :

İbnü'l-Faradî, *Târîhu 'ulemâ'i'l-Endelüs* (nşr. İbrâhim el-Ebyârî), Beyrut 1404/1984, II, 765-766; Feth b. Hâkân el-Kaysî, *Kalâ'idü'l-İktyân* (nşr. Hüseyin Yûsuf Haryûş), Zerkâ 1409/1989, s. 170-206; İbn Bessâm eş-Şenterîni, *ez-Zahîre fi mehâsini ehli'l-Cezîre* (nşr. Sâlim Mustafa el-Bedîrî), Beyrut 1998, I/3, s. 44-103, 240; İbnü'l-Kattân el-Merrâküşî, *Naẓmü'l-cümân* (nşr. Mahmûd Ali Mekki), Beyrut 1410/1990, s. 101-122 vd.; İbnü'l-Ebbâr, *el-Hulle'tü's-siyerâ* (nşr. Hüseyin Münis), Kahire 1985, II, 116-127; İbnü'l-Hatîb, *Târîhu İsbâniyyeti'l-İslâmiyye: A'mâlü'l-a'lâm* (nşr. E. Lévi-Provençal), Beyrut 1956, s. 159-162, 201-203; Himyerî, *er-Ravzü'l-mi'târ* (nşr. İhsan Abbas), Beyrut 1984, s. 539-540; M. Abdullah İnân, *Düvelü't-tavâ'if*, Kahire 1997, s. 174-186; a.m.f., *el-Âşârü'l-Endelüsiyyetü'l-bâkiye*, Kahire 1997, s. 99-102; Lütfi Şeyban, *Reconquista: Endülüs'te Müslüman-Hristiyan İlişkileri*, İstanbul 2003, s. 106, 145, 222, 293; a.m.f., "A Typical Portrait of the 'Reconquista' Age: Al-Vizier Abu Bakr Ibn Ammar (422/1031-477/1085)", *Ozean Journal of Social Sciences*, II/1 (2009), s. 29-41; E. Lévi-Provençal, "Mürsiye", *İA*, VIII, 810-812; Manuela Marin, "Tâhirids", *EP* (Ing.), X, 105-106; Ahmed Bedr, "et-Tâhiriyyün fi'l-Endelüs", *el-Mevsû'atü'l-Arabiyye*, Dimaşk 2005, XII, 447-449; Mehmet Özdemir, "Mülükü't-tavâif", *DİA*, XXXI, 554-556; a.m.f., "Mürsiye", a.e., XXXII, 56-58.

LÜTFİ ŞEYBAN